

שבת כ"א ב

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים [בהלל והודאה].

Shabbat 21b

The Gemara asks: **What is Hanukkah**, and why are lights kindled on Hanukkah? The Gemara answers: **The Sages taught in Megillat Ta'anit: On the twenty-fifth of Kislev, the days of Hanukkah are eight. One may not eulogize on them and one may not fast on them.** What is the reason? **When the Greeks entered the Sanctuary they defiled all the oils that were in the Sanctuary by touching them. And when the Hasmonean monarchy overcame them and emerged victorious over them, they searched and found only one cruse of oil that was placed with the seal of the High Priest, undisturbed by the Greeks. And there was sufficient oil there to light the candelabrum for only one day. A miracle occurred and they lit the candelabrum from it eight days. The next year the Sages instituted those days and made them holidays with recitation of *hallel* and special thanksgiving in prayer and blessings.**

משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה א-ד'

יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן המנין. וביאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו.

פ"א-ב

(א) קריאת המגלה בזמנה **מצות עשה מדברי סופרים**. והדברים ידועים שהיא תקנת הנביאים. והכל חיבים בקריאתה אנשים ונשים וגרים ועבדים משחררים. ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפלו כהנים בעבודתן **מבטלין עבודתן** ובאין לשמע מקרא מגלה. וכן **מבטלים תלמוד תורה** לשמע מקרא מגלה קל וחמר לשאר מצות של תורה שכלן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו תחלה ואחר כך קורא...

(יח) כל ספרי הנביאים וכל הכתובים **עתידין לבטל** לימות המשיח חוץ ממגלת אסתר והרי היא קיימת כחמשה חמשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם. ואף על פי שכל **זכרון הצרות יבטל** שנאמר (ישעיה סה טז) "כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני". ימי הפורים לא יבטלו שנאמר (אסתר ט כח) "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם".

פ"ג

(א) בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל **ובטלו דתם** ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. ופשוטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות. **וצר להם לישראל מאד**

מפניהם וליחצום לחץ גדול עד שרחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הפהנים הגדולים והרגום והושיעו: ישראל מידם והעמידו מלך מן הפהנים וחרזה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החרבן השני:

(ב) וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שפגשו זיתים והוציאו שמן טהור:

(ג) ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן כ"ה בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. ימים אלו הן הנקראין חנכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגלה:

(ד) כל שחייב בקריאת המגלה חייב בהדלקת נר חנכה והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן. ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנכה ושעשה נסים לאבותינו וכו'. ושהחיינו וקימנו וכו'. וכל הרואה אותה ולא ברח מברך שתים. שעשה נסים לאבותינו ושהחיינו. ובשאר הלילות המדליק מברך שתים והרואה מברך אחת שאין מברכין שהחיינו אלא בלילה הראשון:

(ה) בכל יום ויום משמונת הימים אלו גומרין את ההלל ומברך לפניו אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמר את ההלל בין יחיד בין צבור. אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים מברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו כדרך שמברך על המגלה ועל הערוב. שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו. אבל דבר שהוא מדבריהם ועקר עשייתו לו מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין עליו. ולמה מברכין על יום טוב שני והם לא תקנוהו אלא מפני הספק כדי שלא יזלזלו בו:

(ו) ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל. ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמר בהן את ההלל. ואלו הן. שמונת ימי החג. ושמונת ימי חנכה. וראשון של פסח ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה וראה ופחד לא ימי שמחה ויתרה. ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגלה היא ההלל: (ז) מקומות שעושין יום טוב שני ימים גומרין את ההלל עשרים ואחד יום. תשעה ימי החג. ושמונה ימי חנכה. ושני ימים של פסח. ושני ימים של עצרת. אבל בראשי חדשים קריאת ההלל מנהג ואינו מצוה. ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדלוג. ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל ישלים ויקרא בדלוג כדרך שקוראין הצבור. וכן בשאר ימי הפסח קוראין בדלוג כראשי חדשים: (ח) כיצד מדלגין. מתחילין מתחלת ההלל עד (תהילים קיד ח) "חלמיש למעינו מים" ומדלג ואומר (תהילים קטו יב) "ה' זכרנו יברך" כו' עד (תהילים קטו יח) "הללויה" ומדלג ואומר (תהילים קטז יב) "מה אשיב לה" עד (תהילים קטז יט) "הללויה" ומדלג ואומר (תהילים קיח ה) "מן המצר קראתי יי"ה" עד סוף ההלל. זה הוא המנהג הפשוט. ויש מדלגין דלוג אחר:

(ט) כל היום כשר לקריאת ההלל. והקורא את ההלל למפרע לא יצא. קרא ושהה וחרז וקרא אף על פי ששהה כדי לגמר את כלו יצא. ימים שגומרין בהן את ההלל יש לו להפסיק בין פרק לפרק אבל באמצע הפרק לא יפסיק. ימים שקוראין בהן בדלוג אפלו באמצע הפרק פוסק: (י) כל יום שגומרין בו את ההלל מברך לפניו. ומקום שנהגו לברך אחריו מברך. כיצד מברך. יהללך ה' אלקינו כל מעשיך וצדיקים וחסידים עושי רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו לשמך כי אתה ה' לך טוב להודות ונעים לשמך לזמר ומעולם ועד עולם אתה האל ברוך אתה ה' המלך המהלל המשבח המפאר חיי וקיים תמיד ימלוך לעולם ועד:

(יא) יש מקומות שנהגו לכפל מ (תהילים קיח כא) "אודך כי עניתני" עד סוף ההלל כופלין כל דבר ודבר שתי פעמים. ומקום שנהגו לכפל יכפל ומקום שנהגו שלא לכפל אין כופלין: (יב) מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה. אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל מתחיל ואומר הללויה וכל העם עונין הללויה וחרז ואומר הללו עבדי ה' וכל העם עונין הללויה וחרז ואומר הללו את שם ה' וכל העם עונין הללויה וחרז ואומר יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם וכל העם עונין הללויה וכן על כל דבר. עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללויה מאה ושלוש ועשרים פעמים סימן להם שנותיו של

אהרן:

(יג) וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק הן חוזרין ואומרין מה שאמר. כיצד. כשהוא אומר בצאת ישראל ממצרים כל העם חוזרין ואומרין בצאת ישראל ממצרים. ומהקורא אומר בית יעקב מעם לעז וכל העם עונין הללויה עד שיאמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני וכל העם חוזרין ואומרין אהבתי כי ישמע ה' וכו'. וכן כשיאמר הקורא הללו את ה' כל גוים כל העם חוזרין ואומרין הללו את ה' כל גוים: (יד) הקורא אומר אנא ה' הושיעה נא והם עונין אחריו אנא ה' הושיעה נא. אף על פי שאינו ראש פרק. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם עונין אנא ה' הצליחה נא. הוא אומר ברוך ה' וכל העם אומרין ברוך הבא. ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל. זהו המנהג הראשון ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו ראיתי בכל המקומות מנהגות משנות בקריאתו ובעניית העם ואין אחד מהם דומה לאחד:

פ"ד

- (א) כמה נרות הוא מדליק בחנכה. מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרבין בין שלא היה בו אלא אדם אחד. והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המבחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד:
- (ב) כיצד. הרי שהיו אנשי הבית עשרה. בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות:
- (ג) מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות בין שהיו אנשי הבית מרבין בין שהיה אדם אחד:
- (ד) נר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם. מלא קערה שמן והקיפה פתילות. אם כפה עליה כלי כל פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד. לא כפה עליה כלי נעשית כמדורה ואפלו כנר אחד אינה נחשבת:
- (ה) אין מדליקין נרות חנכה קדם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר. עבר זמן זה אינו מדליק. וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק. הדליקה וכבדתה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת. נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה:
- (ו) כל השמנים וכל הפתילות כשרות לנר חנכה ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלית יפה באותן הפתילות. ואפלו בלילי שבת שבתוך ימי חנכה מתר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן נר שבת. לפי שאסור להשתמש לנר חנכה בין בשבת בין בחל ואפלו לבדק מעות או למנותן לאורה אסור:
- (ז) נר חנכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנכה משמאל. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ונר חנכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו נכר:
- (ח) בימי הסכנה מניח אדם נר חנכה בתוך ביתו מבפנים ואפלו הניחו על שלחנו דיו. וצריך להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו. ואם היתה שם מדורה אינו צריך נר אחר. ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש למדורה צריך נר אחר:
- (ט) נר חנכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או עכו"ם לא עשה כלום עד שידליקנו מי שהוא חייב בהדלקה. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקנו במקומו. אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצרכו הוא עומד. עששית שהיתה דולקת כל היום כלו למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה שההדלקה היא המצוה ולא ההנחה. ומתר להדליק נר חנכה מנר חנכה:
- (י) חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות צריכה שתי נרות. שמא יאמרו העוברים ברוח זו לא הניח נר חנכה. אבל אם היו ברוח אחת מדליק באחד מהן:
- (יא) אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו. אין לו בית להדליק עליו בו צריך להדליק במקום שנתארח בו. ומשתתף עמהן בשמן. ואם היה לו בית בפני עצמו אף על פי

שְׁמַדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק בְּבֵית שְׁהוּא בּוּ מִפְּנֵי הָעוֹבְרִין:
(יב) **מִצְוֹת נֵר חֲנֻכָּה מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מָאֵד** וְצָרִיךְ אָדָם לְהַזְהֵר בָּהּ כְּדִי לְהוֹדִיעַ הַנֶּסֶס וְלְהוֹסִיף בְּשִׁבְחָהּ
הָאֵל וְהוֹדִיעָהּ לוֹ עַל הַנֶּסֶסִים שֶׁעָשָׂה לָנוּ. אֲפֹלוּ אֵין לוֹ מָה יֵאָכֵל אֶלָּא מִן הַצְּדָקָה שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ וְלוֹקֵחַ
שְׁמֵן וְנֵרוֹת וּמְדִלִיק:
(יג) הָרִי שָׁאִין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת וּלְפָנָיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם וְהַדְּלָקָת נֵר חֲנֻכָּה מִקְדָּים לְקִנּוּת שְׁמֵן לְהַדְלִיק נֵר
חֲנֻכָּה עַל הַיּוֹם לְקְדוּשַׁת הַיּוֹם. **הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים מוֹטֵב לְהַקְדִּים נֵר חֲנֻכָּה שֵׁישׁ בּוֹ זְכוּרֹן הַנֶּסֶס:**
(יד) הִיא לְפָנָיו נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנֻכָּה אוֹ נֵר בֵּיתוֹ וְקְדוּשַׁת הַיּוֹם נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם מְשׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ שֶׁהָרִי הַשֵּׁם
נִמְחָק לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. **גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם שְׁכַל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם שְׁנֶאֱמַר**
(משלי ג יז) "דַּרְכֶּיהָ דַּרְכֵי נַעֵם וְכָל נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם":

3.

משנה תורה, הלכות יסודי התורה ה'

(א) כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצִיין עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם הַגְּדוֹל הַזֶּה שְׁנֶאֱמַר (ויקרא כב לב) **"וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**.
וּמְזַהְרִין שֶׁלֹּא לְחַלְלוֹ שְׁנֶאֱמַר (ויקרא כב לב) **"וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדוֹשִׁי"**.
(ג) וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הַגְּזֵרָה אֲבָל בְּשַׁעַת הַגְּזֵרָה וְהוּא שֵׁיַעֲמֵד מֶלֶךְ רָשָׁע כְּנִבְוֹכַדְנֶצַּר וְחִבְרִי
וְיִגְזֵר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת. יְהִרְגֵם וְאֵל יַעֲבֹר אֲפֹלוּ עַל אַחַת מִשְׁאֵר מִצְוֹת בֵּין
נְאֻנְס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה בֵּין נְאֻנְס בֵּינוֹ לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים:

4.

משנה תורה, הלכות חמץ ומצה וי"ב

(יב) אֶסְרוּ חֲכָמִים לְאָכֵל מִצָּה בְּעֶרְבַּת הַפֶּסַח כְּדִי שִׁיְהִיָּה הַכֹּר לְאֲכִילָתָהּ בְּעֶרְב. וּמִי שֶׁאֲכַל מִצָּה בְּעֶרְבַּת הַפֶּסַח
מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרָדוֹת עַד שֶׁתִּצָּא נַפְשׁוֹ. וְכֵן אֶסְרוּ לְאָכֵל עֶרְבַּת הַפֶּסַח מִקְדָּם הַמְּנַחָה כְּמַעֲט. כְּדִי שִׁיַּכְנִס
לְאֲכִילַת מִצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל הוּא מְעַט פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת וְלֹא יִמְלֵא כָּרְסוֹ מִהֵן. וְחֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים הֵיוּ
מִרְעִיבִין עֲצָמוֹן עֶרְבַּת הַפֶּסַח כְּדִי לְאָכֵל מִצָּה בְּתַאֲוָה וְיִהְיוּ **מִצְוֹת חֲבִיבוֹת עָלָיו**. אֲבָל בְּשֶׁאֵר עֲרָבֵי שְׁבִתוֹת אוֹ
עֲרָבֵי יָמִים טוֹבִים אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחַשֵּׁה:

5.

רי"ף שבת י"א ב:ד'

וְהֵנִי תַמְנֵי יוֹמֵי דַחְנוּכָה מִיַּחֲבִיבִין בְּהוֹ לְמִיגְמַר הַלֵּילָא בְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא (ערכין דף י:)
דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן מְשׁוּם ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹצְדֵק י"ח יוֹם בְּשֵׁנָה יַחֲדָא גּוֹמַר בְּהֵן אַתְּ הַלֵּיל וְאֵלוּ הֵן ח' יְמֵי חֲנוּכָה וְיו"ט הַרְאִישׁוֹן
שֶׁל פֶּסַח וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֵרַת וּשְׁמוֹנַת יְמֵי הַחֵג וּבִגְלוּלָה כ"א יוֹם ט' יְמֵי הַחֵג וְח' יְמֵי חֲנוּכָה וְב' יוֹם ט' שֶׁל פֶּסַח
וְב' יוֹם ט' שֶׁל עֲצֵרַת אֲבָל הַלֵּיל דר"ח לֹא דְאוֹרִייתָא אֶלָּא מְנַהֵגָא הוּא וּמְשׁוּם הַכִּי לֹא גְמַרִין בֵּיהּ הַלֵּילָא
אֶלָּא מְדַלְגֵי דְלוֹגֵי דְאִמְרִין (תַעֲנִית כח:)
רַב אִיקְלַע לְבַבְלָא חֲזָא דְקָא קְרוּ הַלֵּיל בְּר"ח סַבְרָא לְאִפְסוּקִינְהוּ כִּיּוֹן
דְּשִׁמְעִינְהוּ דְמְדַלְגֵי וְאִזְלֵי אִמַר ש"מ מְנַהֵג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם תְּנָא יַחֲדָא לֹא יַתְחִיל וְאִם יַתְחִיל גּוֹמַר הַיִּלְכָךְ
אִי בְעֵי יַחֲדָא לְמִיקְרֵי הַלֵּיל בְּרַאשׁ חֲדָשׁ קָרִי לִיהּ בְּלֵא בְּרַכָּה וּמְדַלְגֵי דְלוֹגֵי:

6. יד פשוטה מגילה וחנוכה – הקדמה:א'

מבוא להלכות מגילה וחנוכה

יְחִידָה ז', הַלְכוֹת מְגִלָּה וְחֲנוּכָה, מְסִימַת אֶת סֵפֶר זְמַנִּים שֶׁהוּא הַשְּׁלִישִׁי בְּמִשְׁנַת תּוֹרָה. **הוֹאִיל וְהַמִּצְוֹת**
הַנִּידוּנוֹת בְּהַלְכוֹת אֵלֶּה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים הֵן, לְפִיכֵךְ מְקוֹמָן בְּסוֹף הַסֵּפֶר. אֲמַנָּם, גַּם הַנוּשָׂא שֶׁל הַלְכוֹת
עִירוּבִין הוּא מִצְוֹת מְדַרְבְּנָן בְּלַבָּד, אוֹלָם מְקוֹמָן הַמִּתְאִים הוּא בְּסִמּוּךְ לְהַלְכוֹת שַׁבַּת שֶׁהִיא סִיגִים וְתַקְנוֹת
הֵן לְמִצְוֹת הַשַּׁבַּת. אֲבָל פּוֹרִים וְחֲנוּכָה הֵנָּה יְמֵים מִיּוֹחֲדִים שְׁחִידוּשׁוֹם חֲכָמִים.

הצד השווה שבפורים וחנוכה הוא שתקנום "כדי להזכיר שבחיו שלהקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ד,ז): "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו" (הקדמה למשנה תורה, על מצוות מדברי סופרים הלכה ה). שני פנים הם למצוות אלה: מצד אחד, "לברכו ולהללו"; ומצד שני, "להודיע... שאמת מה שהבטיחנו" – כלומר, פירסום הנס. בקריאת המגילה נתאחדו שתי המטרות הללו גם יחד, "שקריאת המגילה היא ההלל" (ג,ו), וכיון שמסופר בה איך אירעה הצלתם של ישראל הרי יש בה פרסום הנס לכל פרטיו. אולם בחנוכה נפרדו שני הכיוונים. הפרסום נעשה במצות הדלקת הנרות. אבל השבח וההודאה מתקיימים בקריאת ההלל, שהוא שירה מתוך שמחה. הואיל וגם בשלש רגלים נצטוינו על השמחה, לפיכך גם בהם תקנו שירת ההלל. מעתה כאן מקומם של כל דיני קריאת ההלל, בין בחנוכה בין בשאר זמנים.

הואיל והמגילה תקנוה נביאים וכלולה היא במקרא, לפיכך הקדים רבינו את דיניה לדיני חנוכה, והקציב שני פרקים למגילה ולשאר דיני פורים, ואחריהם שני פרקים לחנוכה כולל דיני הלל.

הא לך המבנה הכללי של הלכות אלה:
מגילה

פרק ראשון: מצות קריאת המגילה: מי חייב בה ומתי קוראים אותה.
פרק שני: איכות הקריאה ואיכות המגילה עצמה; שאר דיני פורים.
חנוכה

פרק שלישי: מצות נר חנוכה וימי שמחה והלל.

פרק רביעי: דיני הדלקת הנרות וחשיבותה של מצוה זו.

בסוף מזכיר רבינו קדימת נר ביתו לנר חנוכה משום שלום בית "לעשות שלום בין איש לאשתו". בכך מרמז הוא לנושא הספר הרביעי, הוא ספר נשים. כיון שהזכיר שלום בית, מביא מאמר חכמים "שכל התורה נתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נועם ועל נתיבותיה שלום".

7. פסוק המצוות השרש הראשון

שאיין ראוי למנות בכלל הזה המצות שהן מדרבנן:

דע כי זה הענין לא היה ראוי לעורר עליו לבארו, כי אחר שהיה לשון התלמוד (מכות כ"ג:) תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני איך נאמר בדבר ההוא שהוא מדרבנן שהוא מכלל המנין, אבל העירונו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו נר חנוכה ומקרא מגילה מכלל מצות עשה, וכן מאה ברכות בכל יום ונחום אבליים ובקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים וחשוב תקופות ושמונה עשר ימים לגמור את ההלל. והשתכל ממי שישמע לשונם נאמרו לו למשה בסיני וימנה קריאת ההלל ששבח בו דוד עליו השלום את האל יתברך שצוה בה משה וכן נר חנוכה שקבעוה חכמים בבית שני וכן קריאת המגילה...

8. פסחים קי"ז א"ד

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה, משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן. ולכשנגאלין, אומרים אותו על גאולתן.

Pesachim 117a:7

Rav Yehuda said that Shmuel said: The song in the Torah, i.e., the Song at the Sea (Exodus 15:1–19), Moses and the Jewish people recited it when they ascended from the sea. The Gemara asks: And who said this *hallel* mentioned in the mishna, Psalms 113–118? The Gemara answers: The Prophets among them established this *hallel* for the Jewish people, that they should recite it on every appropriate

occasion; and for every trouble, may it not come upon them, they recite the supplications included in *hallel*. When they are redeemed, they recite it over their redemption, as *hallel* includes expressions of gratitude for the redemption.

9.

במדבר י"י'

וּבְיָוִם שְׁמַחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצָצְרֹת עַל עֲלֵתֵיכֶם וְעַל זְבַחֵי שְׁלַמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: {פ}

10. אבן עזרא על במדבר י"י':א'

וביום שמחתכם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם. ששבתם מארץ אויב או נצחתם האויב הבא עליכם. וקבעתם יום שמחה כימי פורים ושבעת ימי חזקי"ה (ס"א חנוכה) שמחה. רק המעתיקים פירשו וביום שמחתכם שבת והתקיעה שישמעו ישראל וידעו כי העולות יקריבו ויכוננו לבם לשם:

11. מגילה י"ד א

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הויתרו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה — ממיתה לחיים לא כל שכן. אי הכי, הלל נמי נימא! לפי שאין אומרים הלל על גס שבחוצה לארץ. יציאת מצרים, דגס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? כדתנא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ — הוֹקְשׁוּ כָּל אֲרָצוֹת לֹמֵר שִׁירָה. מִשְׁנִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ — לֹא הוֹקְשׁוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לֹמֵר שִׁירָה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילה. רבא אמר, בשלמא הָתָם: "הללו עבדי ה'" — ולא עבדי פרעה, אלא הָתָם: "הללו עבדי ה'" — ולא עבדי אחשוורוש? אפתי עבדי אחשוורוש אָנּוּ.

Megillah 14a

The Sages taught in a *baraita*: **Forty-eight prophets and seven prophetesses prophesied on behalf of the Jewish people, and they neither subtracted from nor added onto what is written in the Torah**, introducing no changes or additions to the mitzvot **except for the reading of the Megilla**, which they added as an obligation for all future generations. The Gemara asks: **What exposition** led them to determine that this was a proper mode of action? On what basis did they add this mitzva? **Rabbi Hiyya bar Avin said that Rabbi Yehoshua ben Korḥa said that they reasoned as follows: If**, when recalling the exodus from Egypt, in which the Jews were delivered **from slavery to freedom, we recite songs** of praise, the Song of the Sea and the hymns of *hallel*, then, in order to properly recall the miracle of Purim and commemorate God's delivering us **from death to life**, is it **not all the more so** the case that we must sing God's praise by reading the story in the Megilla? The Gemara asks: **If so**, our obligation should be at least as great as when we recall the exodus from Egypt, and **let us also recite *hallel*** on Purim. The Gemara answers: *Hallel* is not said on Purim, **because *hallel* is not recited on a miracle that occurred outside Eretz Yisrael**. The Gemara asks: If so, with regard to **the exodus from Egypt as well, which was a miracle that occurred outside Eretz Yisrael, how are we able to recite songs** of praise? The Gemara answers: **As it is taught in a *baraita*: Prior to the time when the Jewish people entered Eretz Yisrael, all lands were deemed fit for songs of praise to be recited for miracles**

performed within their borders, as all lands were treated equally. But **after the Jewish people entered Eretz Yisrael**, that land became endowed with greater sanctity, **and all the other lands were no longer deemed fit for songs of praise to be recited** for miracles performed within them. **Rav Nahman said** an alternative answer as to why *hallel* is not recited on Purim: **The reading of the Megilla itself is an act of reciting *hallel*. Rava said** a third reason why *hallel* is not recited on Purim: **Granted that *hallel* is said there**, when recalling the exodus from Egypt, as after the salvation there, they could recite the phrase in *hallel*: **“Give praise, O servants of the Lord”** (Psalms 113:1); after their servitude to Pharaoh ended with their salvation, they were truly servants of the Lord **and not servants of Pharaoh. But** can it be said **here**, after the limited salvation commemorated on Purim: **“Give praise, O servants of the Lord,”** which would indicate that after the salvation the Jewish people were only servants of the Lord **and not servants of Ahasuerus?** No, even after the miracle of Purim, **we were still the servants of Ahasuerus**, as the Jews remained in exile under Persian rule, and consequently the salvation, which was incomplete, did not merit an obligation to say *hallel*...

12. טור, אורח חיים תע"ר

(א) הלכות חנוכה

מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תענית שכשנכנסו עו"ג בהיכל תמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א' ונעשה בו נס והדליקו בו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ח' י"ט בהלל ובהודאה פי' לומר בהן הלל ולהודות לומר בו על הנסים בהודאה אבל מותרין הן בעשיית המלאכה ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן: וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם וקראום חנוכה חנו בכ"ה והיה אומר הר"מ מרוטנבורק ז"ל שרבו הסעודה שמרבים בהם הן סעודת הרשות שלא קבעו אלא להלל ולהודות ולא משתה ושמחה אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו ולעיל בהלכות ר"ח כתבתי אם יש לומר בהן צידוק הדין:

13.

ראש השנה י"ח ב

איתמר, רב ורבי חנינא אמרי: בטלה מגילת תענית. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית. רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית, הכי קאמר: בזמן שי"ש שלום — יהיו לששון ולשמחה, אין שלום — צום. והנה נמי כי הני. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית — הני הוא דתליניהו רחמנא בבנין בית המקדש, אבל הנה — כדקיימי קיימי. מתיב רב כהנא: מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר. ואמרו להם: צאו והתענו על מה שהתעניתם. אמר רב יוסף: שאני חנוכה דאיכא מצוה. אמר ליה אביי: ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה! אלא אמר רב יוסף, שאני חנוכה דמיפרסם ניסא...

Rosh Hashanah 18b

§ It was stated that the Sages disagreed about the following matter: **Rav and Rabbi Hanina both say: *Megillat Ta'anit***, a listing of days on which fasting and eulogizing are

forbidden, **has been nullified**, as in the present period of exile there is no reason to celebrate the joyous events that these days commemorate. **Rabbi Yoḥanan and Rabbi Yehoshua ben Levi say: *Megillat Ta'anit* has not been nullified.** The Gemara explains: **Rav and Rabbi Ḥanina say that *Megillat Ta'anit* has been nullified. This is what the prophet is saying: At a time when there is peace in the world, the dates listed will be times of joy and gladness, on which eulogies and fasting are forbidden; but when there is no peace, they are days of fasting. And those days mentioned in *Megillat Ta'anit* are also like these days of fasting, that is to say, the days of joy listed in *Megillat Ta'anit* are also nullified when there is no peace. Rabbi Yoḥanan and Rabbi Yehoshua ben Levi say that *Megillat Ta'anit* has not been nullified, and they reason as follows: It was those fast days mentioned in the Bible that the Merciful One makes contingent on the building of the Temple, but these festive days listed in *Megillat Ta'anit* remain as they were and have not been nullified. Rav Kahana raised an objection against Rav and Rabbi Ḥanina from a *baraita*: There was an incident and the Sages decreed a fast on Hanukkah in Lod, and Rabbi Eliezer went down on that day and bathed in the bathhouse and Rabbi Yehoshua went down and cut his hair to show that they did not accept the fast. Furthermore, these two Sages said to the others: Go out and fast another fast as an act of penitence for what you have already fasted, as the days of Hanukkah are days of joy, on which fasting is forbidden. Hanukkah is one of the Festivals listed in *Megillat Ta'anit*. Even after the destruction of the Temple Hanukkah is celebrated, demonstrating that *Megillat Ta'anit* has not been nullified. Rav Yosef said: Hanukkah is different, as there is the mitzva of lighting candles, and so, unlike the other days listed in *Megillat Ta'anit*, the festival of Hanukkah was not nullified. Abaye said to him: What is this argument? Let Hanukkah itself be nullified, and let its mitzva of lighting candles be nullified with it. Rather, Rav Yosef retracted his previous explanation and said: Hanukkah is different, as its miracle is well known, and it has become so widely accepted by all the Jewish people that it would be inappropriate to nullify it.**